

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA I.

SZÉCHENYI TERV

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA I.

**Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.**

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA I.

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2010. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA I.

8. hét

Gazdasági intézmények szociológiája Piac 1.

Szántó Zoltán

Piac: Weber

- Max Weber: *Gazdaság és társadalom*
- A piaci csere révén létrejövő társulás a racionális társadalmi cselekvés (arche)-típusa
- A piac szociológiai szempontból egymás melletti és egymás utáni efemer társulásokat jelent

(Társulás: olyan társadalmi kapcsolat, amelyben a társadalmi cselekvést (érték- vagy cél) racionálisan motivált érdekkiegyenlítődéson vagy érdekkapcsolódáson alapuló beállítottság jellemzi – vs. közösség: a társadalmi cselekvést a résztvevők szubjektíve (érzelmi-indulati vagy tradicionális) összetartozásán alapuló beállítottság jellemzi)

Piac: Weber (folyt.)

- Előzetes alku: közösségi cselekvés
- A pénzhasználat folytán kialakuló közösség – pénzgazdálkodás
- A piaci közösség személytelensége: a cserére szánt javakhoz kapcsolódó érdekekhez igazodik
- A piactól gyökerében idegen minden személyes testvéri kapcsolat (a „néma csere” példája)
- A piac tipikus korlátai, melyeket a piaci közösség szakadatlanul tágít
  - Szakrális tabuk
  - Rendi monopóliumok (vs. kapitalista monopóliumok)

Piac: Weber (folyt.)

- A szakrális, rendi és tradicionális kötöttségek jelentik a racionális piaci árképződés fokozatosan elháruló korlátait – a tisztán gazdaságilag meghatározott monopóliumok viszont a végső konzekvenciáját jelentik
- A rendi monopólium birtokosai a piac ellenében őrzik hatalmukat – a racionális gazdasági monopólium birtokosa a piacon keresztül uralkodik (piaci érdekeltségű felek)
- A piac alá lehet rendelve a közösségek által oktrojált, autonóm rendnek – piaci béke szavatolása
- Csere: a gazdasági hatalom megszerzésének békés formája – cserekapcsolatok terjeszkedése együtt jár a viszonylagos megbékéléssel

Piac: Simmel

- Georg Simmel: A vizály (1908)

- Előzetes megjegyzések:

1. verseny-versengés-vetélkedés-konkurrenciaharc-vizály stb.: szinonímák
2. az RDE-értelmezés alapja: Simmel több helyen költség-haszon kalkulációról beszél, („Itt szemmel láthatóan csak az önző hasznosság dönt.” 289.), ill. maga a téma (piaci verseny)
3. a közjavak fogalma kapcsán Simmel mintegy fél évszázaddal megelőzte korát

Piac: Simmel (folyt.)

I. A VERSENYT KIZÁRÓ KÖZÖSSÉGEK

1. Család: „... valamely kör elemei egyáltalán nem olyan jószág megszerzésére törekednek, amelyre egyaránt szert kívánnak tenni ...” (281.) – heterogén javak, nem nullaösszegű játék, van viszály, veszekedés, sőt verseny is előfordulhat, de elsősorban nem a konkurrencia jellemző rá
2. Vallási közösség: „... a jószág mindenki számára elégséges ... versenyről nincs szó, mert e cél elérése az egyén által nem zárja ki ebből a többieket.” (281–82)

Piac: Simmel (folyt.)

- A vallási közösségek szimbolikus közjavakért folytatnak látszólagos versenyt

- A tiszta közjavak Samuelson-féle fogalmának mindkét definíciós jegye (a kínálat egyetemlegessége vagy másképpen: a fogyasztók nem rivalizálnak, ill. a fogyasztásból való kizárás lehetetlensége) megtalálható Simmelnél
- Aktív (vagy igazi) verseny vs. passzív (vagy látszólagos) verseny

Piac: Simmel (folyt.)

- Párhuzam: A pénz filozófiája, (1900, 50–51.)
- A kultúrjavak (művészet, tudomány, filozófia, vallás) tiszta közjavak
- A tiszta közjavak történelmi jelentősége a modern társadalmak működése szempontjából:
  - „...enyhíti a konkurrencia okozta, emberiséget sújtó tragédiát”
  - „...a modern konkurrencia elkeserítő sivársága...”

Piac: Simmel (folyt.)

II. A VERSENYRŐL VALÓ LEMONDÁS (A PIACI VERSENY ALTERNATÍVÁI)

1. Utasítás: pl. szocializmus (az egész szerves egysége)
„... megkísérlik e munkák egységes és értelmes terv szerinti irányítását... egyetlen központ utasítási alapján” (285.)
2. Szabályozás: pl. céhalkotmány (a részek mechanikus egyenlősége)
„... mindenkinek egyforma jövedelemmel kell bírnia...” (287.)

Milyen alapon választunk a három eszköz (verseny, utasítás, szabályozás) közül milyen alapon választunk, ha célunk a szükségletek hatékony társadalmi szintű kielégítése: „... az eszközöket az objektív elméleti belátás határozza meg...” (287.)

Piac: Simmel (folyt.)

III. A VERSENY BIZONYOS ESZKÖZEINEK KORLÁTOZÁSA

- A verseny eszközei lehetnek
  - tisztességes és
  - tisztességtelen eszközök (praktikák)
- 1. MEGÁLLAPODÁS: a verseny tisztességtelen eszközeinek egyének közötti (decentralizált) korlátozása

A) A megállapodás előtti helyzet mint FD-játék

Két alternatíva

- ÉV: él a verseny tisztességtelen eszközeivel
- $\neg$ ÉV: nem él a verseny tisztességtelen eszközeivel

Piac: Simmel (folyt.)

Négy lehetséges kimenetel

	ÉV	$\neg$ ÉV
ÉV	-1,-1	1,-2
$\neg$ ÉV	-2,1	0,0

Piac: Simmel (folyt.)

- Mindkét játékos domináns stratégiája: ÉV
  - A játék természetes megoldása: ÉV, ÉV
stratégiakombináció, mely egyensúlyi helyzet,
de Pareto-szuboptimum
- „ ... számos versenytárs önkéntesen belemegy abba, hogy lemondjon bizonyos praktikákról, amelyeknek a segítségével legyőzhetné a többieket... az egyik fél azért mond le a vevők megnyerésének említett eszközeiről, mert tudja, hogy a másik fél utánozná, s a pótlólagos nyereség, amelyet ily módon megoszthatnának, nem érne fel azokkal a pótköltségekkel, amelyeket éppúgy közösen kellene viselniük...” (289.)

Piac: Simmel (folyt.)

B) A megállapodás utáni szituáció
mint FD-játék

Két alternatíva

- BM: betartja a megállapodást
- $\neg$ BM: nem tartja be a megállapodást

Piac: Simmel (folyt.)

Négy lehetséges kimenetel

	$\neg$ BM	BM
$\neg$ BM	-1,-1	1,-2
BM	-2,1	0,0

Piac: Simmel (folyt.)

- Mindkét játékos domináns stratégiája $\neg$ BM
- A játék természetes megoldása a megállapodás kölcsönös be nem tartása, ami egyensúlyi helyzet, de Pareto-szuboptimum
- Következmény: a verseny torzulása – kartellizálódás, monopolizálódás
- A verseny tisztességtelen eszközeinek egyének közötti korlátozása tehát nem működik, szükség van egyének feletti korlátozásra

Piac: Simmel (folyt.)

2. JOG ÉS ERKÖLCS: a verseny tisztességtelen eszközeinek egyének feletti (centralizált) korlátozása

„ ... a törvények kiküszöbölik mindazt a versenyből, ami társadalmi értelemben nem az.” (294.) (szankciók révén növelik a költségeket)

- Centralizált társadalmi intézmények révén sikerül (?) kiküszöbölni a versenynek azokat az eszközeit, amelyek csökkentik a verseny intenzitását és tisztaságát

Piac: Simmel (folyt.)

IV. A VERSENY KIBONTAKOZÁSA ÉS A NEVETŐ HARMADIK (*TERTIUS GAUDENS*)

- Tegyük fel, hogy sikerült a verseny tisztességtelen eszközeit (megállapodások útján, ill. jog és erkölcs révén) kiküszöbölni: ekkor a verseny kibontakozására számíthatunk

„... tiszta, azaz kizárólag a tárgy és a harmadik fél érdekében folytatott verseny.” (295.)

„... fokozatosan kikapcsolják mindazokat a súrlódásokat és az erőik megbénítását, amelyekre a verseny céljának nincs szüksége.” (289.)

Piac: Simmel (folyt.)

A verseny mint FD-játék

„... annál intenzívebben tevődik át az ellentét, azokra a területekre, amelyeken tiszta formában élheti ki magát...” (290.)

Két alternatíva:

- MMEH: minden megengedett eszközt használ a verseny során
- $\neg$ MMEH: nem használ minden megengedett eszközt a verseny során

Piac: Simmel (folyt.)

Négy lehetséges kimenetel

	MMEH	$\neg$ MMEH
MMEH	-1,-1	1,-2
$\neg$ MMEH	-2,1	0,0

Piac: Simmel (folyt.)

- A játék megoldása: mindkét fél használja a verseny minden megengedett eszközét
- Ez egyensúlyi helyzet, de Pareto szuboptimum a verseny résztvevői szemszögéből
- Viszont Pareto-optimum a fogyasztók szemszögéből („nevető harmadik”)

Piac: Simmel (folyt.)

„... a társadalom nem mondhat le azokról az előnyökről, amelyekkel az egyének verseny jár, s amelyek messze túltesznek azon a veszteségen, amelyet a társadalom az egyéneknek a konkurrenciaharcban történő alkalmankénti megsemmisülésével elszenved.” (292.)

„Mivel a verseny eszközei nagyrészt olyan előnyökben rejlenek, amelyeket a harmadik fél élvez, a róluk való lemondásról történő megegyezés költségeit is e harmadik félnek, a gazdaságon belül tehát a fogyasztóknak kell viselniük.” (290.)

Piac: Simmel (folyt.)

A VERSENY VÉGKIFEJLETE

- Győzelem
- Kompromisszum
- Kibékülés

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA I.

8. hét

SZEMINÁRIUM

Csere és verseny

Szántó Zoltán

Csere és verseny

Irodalom

- M. Weber: A piaci társulások (in: GRISZ, 147–152.)
- G. Simmel: Viszály (részlet) (in: GRISZ, 153–165.)
- W. C. Neale: A piac az elméletben és a történelemben (in: GRISZ: 165–180.)

Csere és verseny

Feladatok

1. Hasonlítsa össze Weber és Simmel álláspontját a kapitalista monopóliumok szerepéről! 1. és 2. irodalom
2. Mutassa meg, hogyan használja Simmel a közjavak fogalmát a versenyt kizáró közösségek értelmezése során! 2. irodalom
3. Hasonlítsa össze a közgazdaságtan által kidolgozott piactípusokat a gazdaságtörténetben használt piacfogalommal! Melyek az alapvető különbségek az önszabályozó piaci rendszer és a piachely között?
3. irodalom